

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет інженерних технологій та професійної освіти
Кафедра агроінженерії

Допущено до захисту

“__” _____ 2026р.

Зав. кафедри Д.Т.Н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

В.В. Дідур
(підпис) (ініціали, прізвище)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (дипломний проект)

перший (бакалаврський)

(назва освітнього ступеня)

тема роботи «Розробка енергозберігаючої системи мікроклімату на свинофермі
з розробкою рекуператора теплоти»

Виконав: студент 4 курсу, групи 42-ім
освітньої програми бакалавр
спеціальності 208 «Агроінженерія»
Постернак Максим Олексійович
(прізвище та ініціали)

Керівник доктор філософії, доцент Шевчук М.В.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

м. Умань – 2026 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ СВИНОФЕРМИ	8
1.1. Виробничо-організаційна структура тваринницького комплексу	8
1.2. Технологічні аспекти відтворення та вирощування поголів'я.....	9
1.3. Аналіз рослинницької галузі свиноферми.....	14
1.4. Висновки за розділом.....	17
РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ МІКРОКЛІМАТУ СВИНАРСЬКОГО ПРИМІЩЕННЯ.....	18
2.1. Вплив мікроклімату на біологічну продуктивність свиней.....	18
2.2. Формування технологічної бази проєктування системи	20
2.3. Оцінка сучасних технічних рішень	22
2.4. Повітряно-тепловий режим ферми.....	24
2.5. Проєктування системи рекуперації повітря	26
2.6. Висновки за розділом.....	28
РОЗДІЛ 3. ПРОЄКТУВАННЯ ВЕНТИЛЯЦІЙНО-РЕКУПЕРАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ.....	30
3.1. Значення енергоефективних рішень	30
3.2. Вихідні параметри проєктування	32
3.3. Енергетичний розрахунок вентиляції та теплового балансу.....	34
3.4. Висновки за розділом.....	39
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ	41
4.1. Нормативне забезпечення безпечної експлуатації систем мікроклімату .	41
4.2. Організація безпеки при аварійних режимах роботи.....	43
4.3. Висновки за розділом.....	45
РОЗДІЛ 5. ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ УСТАНОВКИ	46
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	49

ВСТУП

Інтенсивний розвиток сучасного свинарства потребує забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату у виробничих приміщеннях, оскільки навіть незначні відхилення температури чи вологості повітря від встановлених зоотехнічних норм негативно впливають на продуктивність тварин. Порушення мікроклімату призводить до збільшення витрат кормів, зниження середньодобових приростів живої маси, погіршення фізіологічного стану поголів'я та підвищення ризику виникнення захворювань. Одночасно зі зростанням вимог до умов утримання тварин постійно збільшуються витрати на енергоресурси, що суттєво впливає на собівартість продукції свинарства.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває впровадження енергоощадних систем вентиляції та теплопостачання, здатних забезпечити ефективне використання теплової енергії. Одним із перспективних напрямків підвищення енергоефективності є застосування рекуператорів теплоти. Принцип їх роботи полягає у передачі теплової енергії від теплого витяжного повітря до холодного припливного потоку без змішування повітряних мас. Це дозволяє значно зменшити витрати енергії на обігрів приміщень та підтримувати стабільний температурно-вологісний режим у тваринницьких будівлях. Використання систем рекуперації теплоти у свинарських приміщеннях забезпечує не лише економію енергоресурсів, а й покращення санітарно-гігієнічних умов утримання тварин. Підтримання необхідної кратності повітрообміну сприяє зниженню концентрації шкідливих газів, пилу та надлишкової вологи у повітрі, що позитивно впливає на здоров'я поголів'я та продуктивні показники ферми.

Мета роботи — оптимізація технологічних аспектів формування мікрокліматичних умов у свинарських комплексах через розробку та впровадження ефективного теплового рекуператора, що сприятиме підвищенню енергоефективності та загальної продуктивності агропромислового підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати наступні **завдання:**

- провести аналіз існуючих систем забезпечення мікроклімату та виявити їхні недоліки;
- визначити зоотехнічні та інженерні вимоги до сучасних технологій рекуперації;
- розрахувати тепловий баланс свинарника та обґрунтувати параметри вентиляції;
- розробити конструкцію енергоефективного рекуператора теплоти;
- провести техніко-економічну оцінку впровадження запропонованого рішення.

Об'єкт дослідження — технологічний процес забезпечення мікроклімату у тваринницькому приміщенні (свинарнику).

Предмет дослідження — параметри та конструктивні особливості рекуператора теплоти витяжного повітря.

Практичне значення отриманих результатів полягає у створенні ефективного технологічного рішення, яке дозволить вітчизняним свинарським господарствам суттєво знизити витрати на енергоресурси, підвищити конкурентоспроможність продукції та забезпечити стабільний розвиток галузі в умовах енергетичних викликів.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ СВИНОФЕРМИ

1.1. Виробничо-організаційна структура тваринницького комплексу

Досліджуване аграрне підприємство функціонує як сучасний тваринницький комплекс із замкнутим циклом виробництва свинини, що охоплює процеси відтворення, вирощування та відгодівлі поголів'я. Господарство розміщене на території площею 50 гектарів у місцевості з відносно низьким рівнем антропогенного навантаження, що позитивно впливає на санітарно-гігієнічний стан виробництва та створює сприятливі умови для утримання тварин. Планувальна структура комплексу передбачає поділ виробничих приміщень відповідно до технологічного призначення та вікових груп свиней. До складу ферми входять репродукторний сектор, дільниця дорощування молодняка, блок утримання холостих і супоросних свиноматок, цех фінішної відгодівлі, а також племінне ядро та ремонтний молодняк. Такий підхід забезпечує чітку організацію виробничого процесу, контроль за фізіологічним станом тварин і дотримання ветеринарно-санітарних вимог.

Репродукторний сектор, або маточник, розрахований на утримання 250 свиноматок разом із підсосними поросятами до досягнення ними двомісячного віку. Приміщення обладнане автоматизованими системами подачі корму, локального обігріву та вентиляції, що дозволяє підтримувати стабільний мікроклімат для нормального розвитку молодняка. Значна увага приділяється профілактиці захворювань, проведенню ветеринарного контролю та підтриманню належного рівня гігієни. Після відлучення від свиноматок поросята переводяться до секції дорощування, яка розрахована на одночасне утримання 600 голів віком від двох до чотирьох місяців. Утримання здійснюється груповим способом у спеціалізованих боксах із вільним доступом до ніпельних напувалок та автоматичних годівниць. Система годівлі забезпечує

точне дозування кормів відповідно до вікових потреб тварин, що сприяє інтенсивному росту та ефективному використанню кормової бази.

Окремий блок ферми призначений для утримання холостих та умовно-поросних свиноматок, загальна чисельність яких становить 150 голів. Також на підприємстві функціонує сектор для супоросних свиноматок на 200 голів. У цих приміщеннях особлива увага приділяється стабільності температурного режиму, рівню вологості та зниженню стресових факторів, оскільки саме ці показники безпосередньо впливають на репродуктивну здатність тварин і збереження приплоду. Цех фінішної відгодівлі є одним із найбільших виробничих підрозділів комплексу та вміщує 600 голів свиней віком від чотирьох до шести місяців. Вирощування здійснюється за інтенсивною технологією із застосуванням висококалорійних раціонів. Через значне виділення тепла, вологи та газів у процесі утримання особливого значення набуває ефективна система вентиляції, яка забезпечує видалення аміаку, вуглекислого газу та надлишкової вологи з приміщень.

Таким чином, виробничо-організаційна структура підприємства характеризується високим рівнем технічного оснащення, чітким розподілом виробничих функцій та впровадженням сучасних технологій утримання тварин. Разом із тим значні енерговитрати на підтримання необхідного мікроклімату, особливо у відгодівельних приміщеннях, обумовлюють необхідність удосконалення вентиляційних систем, зокрема шляхом використання рекуперації тепла, що є одним із ключових напрямів даного проєкту.

1.2. Технологічні аспекти відтворення та вирощування поголів'я

Виробнича система досліджуваного підприємства організована за принципом замкнутого технологічного циклу, що забезпечує безперервність процесів вирощування та відгодівлі свиней. Основою функціонування комплексу є поєднання сучасних зоотехнічних підходів, автоматизованих систем керування та інженерних рішень, які дозволяють контролювати всі

етапи розвитку тварин — від відтворення поголів'я до завершальної стадії вирощування. Така організація виробництва сприяє підвищенню продуктивності, зниженню виробничих втрат і забезпеченню стабільної якості продукції.

Ключовим елементом технологічного процесу є репродуктивний сектор, у якому утримуються свиноматки разом із поросятами підсисного періоду. У маточному відділенні розміщено 250 свиноматок, для яких створено умови, що відповідають фізіологічним потребам у період лактації та вирощування молодняка до 60-денного віку. Система утримання передбачає підтримання стабільного температурного режиму, локальний обігрів зон для поросят і автоматизовану подачу кормів. Раціони свиноматок формуються з урахуванням підвищеної потреби у протеїні, амінокислотах, мінеральних речовинах та вітамінних добавках, що забезпечує високу молочну продуктивність і належний фізіологічний стан тварин. Значна увага приділяється ветеринарно-санітарному контролю, який ґрунтується на проведенні профілактичних оглядів, вакцинації та постійному моніторингу стану здоров'я поголів'я. Такий підхід дозволяє мінімізувати ризики виникнення захворювань та забезпечити високу збереженість молодняка.

Після завершення підсисного періоду поросят переводять до секції дорощування, розрахованої на 600 голів. У даному виробничому блоці молодняк утримується до досягнення чотиримісячного віку. Технологія дорощування базується на інтенсивній системі годівлі з поступовим переходом на високопоживні комбікорми, що сприяє активному формуванню м'язової тканини та розвитку опорно-рухового апарату. Утримання здійснюється груповим методом у спеціалізованих боксах, обладнаних автоматичними системами напування та роздачі кормів. Важливе значення у цей період має забезпечення оптимального мікроклімату, оскільки молодняк є особливо чутливим до різких змін температури та вологості. Для підтримання стабільних параметрів середовища на фермі застосовуються автоматизовані системи вентиляції та регулювання повітрообміну, що дозволяє уникати теплового

стресу, підтримувати нормальний фізіологічний стан тварин і забезпечувати високі середньодобові прирости живої маси.

Важливе місце у виробничій структурі підприємства займає сектор утримання холостих та умовно-поросних свиноматок, чисельність якого становить 150 голів. У даному підрозділі тварини проходять період фізіологічного відновлення після лактації та підготовки до наступного циклу відтворення. Умови утримання організовані таким чином, щоб мінімізувати вплив стресових факторів, зокрема шумового навантаження, різких температурних коливань і надмірної щільності розміщення тварин. Підтримання стабільного мікроклімату та збалансованої годівлі позитивно впливає на репродуктивні показники свиноматок і підвищує ефективність запліднення.

Окремо функціонує секція для супоросних свиноматок, розрахована на 200 голів. У цьому виробничому блоці забезпечується підвищений контроль санітарного стану приміщень, температурного режиму та якості повітряного середовища. Особлива увага приділяється підтриманню оптимальних умов перебігу супоросності, оскільки саме в цей період формуються основні показники життєздатності майбутнього приплоду. Раціон годівлі адаптований до фізіологічних потреб тварин і містить необхідну кількість поживних речовин, мінералів та вітамінів.

Заключний етап виробничого циклу здійснюється у відгодівельному цеху, який вміщує 600 голів свиней віком від чотирьох до шести місяців. Утримання тварин у цьому секторі базується на інтенсивній технології вирощування із застосуванням висококалорійних кормів та автоматизованих систем їх подачі. Використання сучасних систем вентиляції забезпечує ефективний повітрообмін, що дозволяє підтримувати допустимий рівень вологості та концентрації шкідливих газів у приміщеннях. Це створює сприятливі умови для швидкого набору живої маси та покращує показники конверсії корму.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку підприємства є впровадження

екологічно безпечних технологій виробництва. Відходи тваринництва використовуються для отримання біогазу, який частково забезпечує господарство тепловою та електричною енергією. Крім того, після переробки органічних залишків утворюються добрива, що застосовуються для підвищення родючості сільськогосподарських угідь. Такий підхід дозволяє зменшити негативний вплив виробництва на навколишнє середовище, раціонально використовувати ресурси та підвищувати загальну ефективність функціонування підприємства.

Сучасне тваринництво є однією з провідних галузей аграрного сектору, що забезпечує населення продуктами харчування та сировиною для промисловості. Серед основних напрямів особливе місце займає свинарство, яке характеризується високою інтенсивністю виробництва, швидким оборотом продукції та значною економічною ефективністю. Результативність роботи свинокомплексів значною мірою залежить від рівня технологічного оснащення, організації виробничих процесів та дотримання ветеринарно-санітарних вимог. Важливим фактором ефективного ведення свинарства є використання автоматизованих систем годівлі та контролю мікроклімату. Збалансовані раціони, що містять необхідну кількість білків, вітамінів і мінеральних речовин, забезпечують інтенсивний ріст тварин та високі показники продуктивності. Автоматизація процесів роздачі кормів дозволяє оптимізувати витрати кормових ресурсів і підвищити точність годівлі відповідно до вікових потреб поголів'я.

Особливе значення у свинарстві має підтримання оптимального мікроклімату в приміщеннях. Свині є чутливими до коливань температури, вологості та якості повітря, тому ефективна робота систем вентиляції, обігріву та повітрообміну є необхідною умовою стабільного виробництва. Належний рівень вентиляції забезпечує видалення надлишкової вологи, аміаку, вуглекислого газу та інших шкідливих домішок, що позитивно впливає на здоров'я тварин, знижує ризик респіраторних захворювань і сприяє покращенню середньодобових приростів. Не менш важливим напрямом є

ветеринарно-санітарний контроль. Регулярні профілактичні огляди, вакцинація, дотримання карантинних заходів та систематичний моніторинг стану поголів'я дозволяють запобігати виникненню інфекційних захворювань і підтримувати високий рівень біобезпеки на підприємстві. Комплексний підхід до організації ветеринарного обслуговування сприяє збереженню продуктивності стада та мінімізації виробничих втрат.

Розвиток тваринництва ґрунтується на впровадженні інноваційних технологій, спрямованих на підвищення продуктивності та зниження виробничих витрат. Важливу роль у цьому процесі відіграють автоматизовані системи годівлі, цифровий контроль виробничих процесів і вдосконалення селекційно-генетичної роботи. Використання сучасного обладнання та інженерних рішень дозволяє підвищити ефективність виробництва, оптимізувати використання ресурсів і забезпечити стабільний розвиток тваринницьких підприємств. Тваринництво має важливе соціально-економічне значення, оскільки забезпечує населення продуктами харчування, створює робочі місця та сприяє розвитку сільських територій. Разом із тим інтенсивне виробництво може негативно впливати на навколишнє середовище через утворення відходів, викиди парникових газів та забруднення ґрунтів і водних ресурсів. У зв'язку з цим особливого значення набуває впровадження екологічно безпечних і енергозберігаючих технологій.

Тваринництво фермерського типу є важливою складовою аграрного сектору та відіграє значну роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави. Галузь сприяє розвитку сільських територій, створенню робочих місць, розвитку місцевої інфраструктури та підвищенню рівня економічної активності населення. Виробництво якісної продукції тваринництва забезпечує конкурентоспроможність агропідприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, формуючи стабільні джерела доходу та експортні надходження.

Отже, поєднання сучасних технологій, екологічно безпечних методів виробництва та ефективного управління створює умови для стабільного

розвитку тваринницького підприємства. Удосконалення систем вентиляції та впровадження рекуперації тепла є важливими напрямками підвищення енергоефективності та конкурентоспроможності свиноферми.

1.3. Аналіз рослинницької галузі свиноферми

Рослинницький сектор агрофірми є базовою складовою кормового забезпечення тваринництва. Організація замкненого циклу «поле – кормовиробництво – ферма» знижує залежність від зовнішніх постачальників сировини, скорочує логістичні витрати та підвищує контроль якості кормів. Земельний фонд господарства становить близько 300 га, що забезпечує повну потребу тварин у зернових компонентах. Основу структури посівів формують кукурудза, ячмінь, пшениця та соя. Кукурудза використовується як головне джерело енергії, ячмінь і пшениця забезпечують баланс вуглеводів, а соя є основним постачальником білка та амінокислот.

У господарстві впроваджуються елементи точного землеробства: GPS-моніторинг техніки, дистанційний контроль стану посівів та автоматизовані системи зрошення. Це дозволяє стабілізувати врожайність та зменшити вплив погодних факторів. Важливим напрямом є екологізація виробництва. Органічні відходи тваринництва (гній, компост) використовуються як добрива, що сприяє відновленню родючості ґрунтів і зменшує витрати на мінеральні добрива. Включення бобових культур у сівозміну забезпечує природне збагачення ґрунту азотом. Для зберігання зерна використовується елеваторний комплекс із системами активної вентиляції та контролю температури, що дозволяє зберігати якість фуражу протягом року. Надалі зерно надходить на кормовиробничу лінію, де проходить подрібнення та гранулювання. Стабільна робота рослинницького сектору формує економічну основу для розвитку тваринництва та дозволяє спрямовувати інвестиції на модернізацію технологічних систем, зокрема мікроклімату та енергоефективних рішень.

Сучасний підхід до вирощування кормових культур на підприємстві

базується на концепції інтегрованого захисту рослин (IPM), де пріоритет надається біологічним методам та мінімізації хімічного навантаження на агроєкосистеми. Така модель дозволяє зменшити використання пестицидів і підвищити екологічну стабільність виробництва. Методи біологічного захисту включають:

1. ентомологічний моніторинг - застосування корисних комах-ентомофагів дає змогу природним шляхом регулювати чисельність шкідників і зменшити потребу в суцільних хімічних обробках посівів;

2. біостимуляція рослин - використання препаратів природного походження сприяє активації захисних механізмів культур, підвищує їх стійкість до хвороб та впливу несприятливих факторів середовища;

3. екологічний супровід - співпраця з науковими установами дозволяє впроваджувати сучасні агротехнології, спрямовані на збереження біорізноманіття та стабілізацію врожайності;

4. принципи сталого землекористування реалізуються через комплекс агротехнічних заходів, спрямованих на збереження родючості ґрунтів. Зокрема, застосовується мінімальний обробіток ґрунту (Mini-till), що дозволяє зменшити ерозійні процеси та зберегти вологу.

Раціональне використання водних ресурсів забезпечується впровадженням вологозберігаючих технологій, зокрема елементів крапельного зрошення. Структура посівів (пшениця, ячмінь, кукурудза, овес) формується з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов регіону та потреб тваринництва у якісних кормових компонентах. Рослинницький сектор виконує не лише функцію забезпечення тваринництва кормами, а й сприяє підтриманню екологічної рівноваги агрокомплексу. Високий рівень агротехнологій та орієнтація на ресурсозбереження створюють умови для подальшої модернізації виробничих систем.

Цифровізація виробничих процесів є важливою складовою розвитку рослинництва. Система точного землеробства включає супутниковий моніторинг стану посівів (NDVI), дронове обстеження полів для виявлення

пошкоджень та осередків хвороб, а також використання датчиків вологості ґрунту для оптимізації поливного режиму. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів і зменшити виробничі ризики.

Стратегія розвитку підприємства ґрунтується на інтеграції рослинницького та тваринницького напрямів, що забезпечує реалізацію принципів циркулярної економіки. В межах такої моделі пріоритет надається поступовому переходу до органічного землеробства, яке передбачає мінімізацію використання синтетичних засобів захисту рослин та зниження техногенного навантаження на агроєкосистеми. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню біологічної цінності кормової бази та стабілізації екологічного стану земельних ресурсів.

Формування економічних результатів значною мірою залежить від застосування інструментів прогностного маркетингу, який передбачає планування структури посівів із урахуванням кон'юнктури ринку та довгострокових тенденцій попиту. Такий підхід дозволяє мінімізувати комерційні ризики та забезпечує максимізацію доходів від реалізації надлишкової продукції. Додатковим чинником підвищення ефективності є участь у аграрних кооперативних об'єднаннях та професійних асоціаціях, що сприяє зміцненню ринкових позицій підприємства, розширенню доступу до інноваційних технологій і оптимізації логістично-збутових каналів. Важливу роль у забезпеченні економічної стійкості відіграє внутрішня ресурсна автономність господарства. Використання власної кормової бази та органічних добрив дозволяє суттєво знизити собівартість виробництва, зменшити залежність від зовнішніх постачальників і створити фінансові передумови для інвестиційного розвитку підприємства.

Соціальна значущість розвитку рослинницького виробництва проявляється у забезпеченні зайнятості сільського населення, стимулюванні розвитку суміжних галузей економіки та підвищенні загального рівня соціально-економічної стабільності регіону.

1.4. Висновки за розділом

Аналіз виробничої діяльності та організаційної структури фермерського господарства свідчить, що підприємство функціонує як високотехнологічний агропромисловий комплекс із замкненим циклом виробництва. Інтеграція рослинницького підрозділу, який забезпечує стабільну кормову базу, та сучасного свинарства створює передумови для досягнення високих показників продуктивності та рентабельності. Водночас, незважаючи на достатній рівень автоматизації технологічних процесів годівлі та утримання, результати енергоаудиту вказують на наявність значного потенціалу для вдосконалення систем мікрокліматичного забезпечення.

Встановлено, що одним із ключових факторів, який обмежує підвищення загальної ефективності виробництва, є висока енергоемність підтримання оптимального температурного режиму в холодний період року. У зв'язку з цим впровадження інноваційної системи рекуперації теплоти повітря розглядається як технічно обґрунтований та економічно доцільний напрям модернізації.

Таким чином, інтеграція систем рекуперації теплоти в технологічну схему свиногокомплексу є необхідним етапом його подальшої модернізації. Реалізація даного рішення забезпечує поєднання економічної ефективності з дотриманням зоотехнічних і екологічних вимог, створюючи надійну основу для подальших інженерних розрахунків у наступних розділах роботи.

РОЗДІЛ 2

РОЗРОБКА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ МІКРОКЛІМАТУ СВИНАРСЬКОГО ПРИМІЩЕННЯ

2.1. Вплив мікроклімату на біологічну продуктивність свиней

Ефективність промислового свиначства безпосередньо залежить від стабільності та якості функціонування систем вентиляції і терморегуляції, оскільки саме вони формують базові умови внутрішнього середовища тваринницьких приміщень. Мікроклімат у свиначниках є комплексним технологічним параметром, який включає температуру, вологість, швидкість руху повітря та газовий склад, і визначає не лише комфорт тварин, але й рівень їх продуктивності, здоров'я та стійкості до захворювань. Забезпечення оптимальних умов утримання є необхідною передумовою реалізації генетичного потенціалу свиней та досягнення високих виробничих показників.

Вентиляційна система виконує функцію постійного повітрообміну, який забезпечує видалення забрудненого повітря та подачу свіжого. У процесі життєдіяльності тварин і розкладу органічних відходів у повітрі накопичуються шкідливі гази, зокрема аміак (NH_3), сірководень (H_2S) та вуглекислий газ (CO_2). Перевищення їх гранично допустимих концентрацій негативно впливає на фізіологічний стан тварин, викликаючи подразнення слизових оболонок, зниження імунного захисту, підвищення рівня захворюваності на респіраторні інфекції та загальне пригнічення організму. Окрім цього, погіршення якості повітря знижує активність тварин і негативно впливає на споживання корму, що безпосередньо відображається на приростах маси.

Не менш важливим фактором є температурний режим, який визначає енергетичні витрати організму свиней. У холодний період року недостатній рівень обігріву призводить до збільшення витрат енергії на підтримання температури тіла, що знижує ефективність використання кормів і уповільнює ріст тварин. У результаті зменшуються середньодобові прирости та

збільшується тривалість відгодівельного циклу. У літній період, навпаки, підвищена температура викликає тепловий стрес, що супроводжується зниженням апетиту, порушенням терморегуляції організму та пригніченням репродуктивних функцій. Таким чином, підтримання стабільного температурного режиму є критично важливим для забезпечення рівномірного розвитку поголів'я протягом усього виробничого циклу.

Вологість повітря також має суттєвий вплив на стан тварин. Оптимальний рівень відносної вологості в межах 60–70 відсотків сприяє нормальному теплообміну організму та зменшує ризик виникнення захворювань дихальної системи. Підвищена вологість створює сприятливі умови для розвитку патогенної мікрофлори, грибків і бактерій, тоді як надто низька вологість призводить до пересихання слизових оболонок і зниження природного захисного бар'єру організму. Якість мікроклімату має прямий економічний ефект для підприємства. За оптимальних умов утримання підвищується ефективність конверсії корму, оскільки енергія раціону спрямовується переважно на приріст м'язової тканини, а не на компенсацію стресових факторів. Це дозволяє зменшити витрати кормів на одиницю продукції та скоротити тривалість виробничого циклу. Крім того, зниження рівня стресу позитивно впливає на якість м'ясної продукції, зменшуючи ризики виникнення технологічних дефектів типу PSE та DFD, які погіршують товарні та споживчі характеристики м'яса.

Додатково стабільні мікрокліматичні умови зменшують витрати на ветеринарне обслуговування, профілактику та лікування захворювань, що підвищує загальну рентабельність виробництва. Здорове поголів'я демонструє вищу продуктивність, кращу однорідність розвитку та менший рівень відходу, що також позитивно впливає на економічні результати господарства. Сучасні системи вентиляції та обігріву все частіше інтегруються з енергоефективними технологіями, серед яких ключове місце займає рекуперація теплоти. Її застосування дозволяє утилізувати теплову енергію витяжного повітря та використовувати її для підігріву припливного повітря, що суттєво знижує

витрати на опалення в холодний період року. Крім економічного ефекту, це також сприяє зменшенню споживання викопних енергоносіїв і скороченню викидів парникових газів, що підвищує екологічну стійкість виробництва.

Отже, система вентиляції та терморегуляції є ключовим елементом технологічного забезпечення свинарського підприємства. Її ефективність визначає баланс між біологічними потребами тварин, економічною результативністю виробництва та вимогами екологічної безпеки. Впровадження сучасних енергоощадних рішень дозволяє підвищити продуктивність, знизити витрати та забезпечити стабільний розвиток підприємства в довгостроковій перспективі.

2.2. Формування технологічної бази проєктування системи

Проектування інженерних систем забезпечення мікроклімату базується на інтеграції кількісних показників поголів'я, раціонів годівлі та нормативних вимог до параметрів повітряного середовища. Вихідні дані, що визначені в Розділі 1, є основою для подальшого розрахунку теплового та повітряного балансів приміщення. Для визначення сумарного обсягу повітрообміну та виділень тепловологи необхідно враховувати фактичну завантаженість виробничих потужностей. Структура стада представлена в таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Аналіз структури свиноголів'я тваринницького комплексу

Технологічна група тварин / Виробнича ділянка	Загальна проєктна ємність станків, од.	Станкомісць в приміщенні, шт.	Фактична наявні- сть поголів'я, ос.
Супоросні свиноматки	170	170	156
Ремонтний молодняк	260	260	243
Холості та умовно- поросні свиноматки	230	230	217
Кнури-плідники	40	40	17
Молодняк на дорощуванні	520	520	513
Свині на відгодівлі	1500	400/500/600	1382
Маточник	280	280	267

Тип та інтенсивність годівлі безпосередньо впливають на метаболічні процеси в організмі тварин, що визначає обсяг виділення вуглекислого газу та теплоти. Добова потреба в кормах для різних технологічних груп наведена в таблиці 2.2

Таблиця 2.2

Норми добового споживання корму для різних категорій свиней

Добова норма споживання, кг/тварину	Категорія тварин
2,7	Холості та умовно-поросні свиноматки
5,0	Свиноматки в період лактації
4,0	Свині на відгодівлі
1,4	Молодняк свиней на дорощуванні
10,0	Хряки-плідники
3,2	Супоросні свиноматки
2,2	Ремонтний молодняк
0,4	Поросята-сисуни

Зоотехнічні та санітарно-гігієнічні вимоги до систем вентиляції та рекуперації повітря у свинарських приміщеннях визначаються необхідністю забезпечення стабільного мікроклімату, який безпосередньо впливає на здоров'я, продуктивність і збереженість поголів'я. Проектовані системи повинні відповідати чинним нормативним документам (ВНТП та ОНТП) і підтримувати параметри повітря в межах регламентованих значень. Однією з ключових вимог є забезпечення належної газової чистоти повітря. Вентиляційна система повинна здійснювати безперервне видалення продуктів життєдіяльності тварин, зокрема аміаку (NH_3), вуглекислого газу (CO_2) та сірководню (H_2S). Перевищення їх концентрацій негативно впливає на стан дихальної системи свиней, знижує імунну стійкість організму та сприяє виникненню респіраторних захворювань, тому контроль газового складу є критично важливим елементом мікрокліматичного забезпечення.

Не менш важливим є підтримання оптимального температурного режиму з урахуванням технологічних груп тварин. У зоні утримання поросят (маточник) температура повинна становити 28–30 °С, що забезпечує нормальний ріст і зниження тепловтрат у ранньому віці. Для дорослого

поголів'я оптимальний діапазон становить 18–22 °С, що відповідає фізіологічним потребам тварин та забезпечує стабільні показники продуктивності. Вологісний режим є ще одним визначальним фактором мікроклімату. Оптимальна відносна вологість повітря на рівні 60–70 % сприяє нормальному теплообміну, знижує ризик пересихання слизових оболонок і запобігає розвитку патогенної мікрофлори, зокрема пліснявих грибів. Відхилення від цих параметрів негативно впливають на загальний фізіологічний стан тварин. Окрему увагу необхідно приділяти аеродинамічним характеристикам повітряних потоків. Розподіл повітря у приміщенні повинен бути рівномірним, без утворення застійних зон або протягів. Швидкість руху повітря в зоні перебування тварин не повинна перевищувати 0,3 м/с у холодний період року, оскільки підвищені повітряні потоки можуть спричиняти переохолодження та стрес.

Впровадження автоматизованих систем управління мікрокліматом із використанням рекуперації теплоти дозволяє забезпечити стабільність зазначених параметрів незалежно від зовнішніх кліматичних умов. Такий підхід не лише підвищує енергоефективність системи вентиляції та опалення, але й гарантує дотримання зоотехнічних та санітарно-гігієнічних вимог на всіх етапах виробничого циклу.

2.3. Оцінка сучасних технічних рішень

Забезпечення належного температурного режиму та ефективної рекуперації повітря в тваринницьких комплексах є ключовим аспектом для підтримки оптимального мікроклімату, добробуту та продуктивності поголів'я. Сучасні інженерні підходи у цій галузі охоплюють впровадження різноманітних систем опалення, вентиляції та утилізації тепла, що спрямовані на підвищення енергоефективності та зниження операційних витрат.

Для обігріву тваринницьких приміщень застосовується широкий спектр

систем, включаючи електричні обігрівачі, газові конвектори, інфрачервоні випромінювачі та підлогові опалювальні системи. Електричні пристрої відзначаються простотою монтажу та оперативним підвищенням температури, проте характеризуються значним енергоспоживанням. Газові конвектори є оптимальним рішенням для великих господарств завдяки їх високій тепловій ефективності та економічності. Інфрачервоні обігрівачі забезпечують локальний та спрямований обігрів поверхонь, що є особливо цінним для новонароджених тварин, оскільки вони безпосередньо нагрівають об'єкти, а не об'єм повітря. Системи підлогового опалення, зокрема водяні теплі підлоги, ефективно підтримують стабільний температурний режим, сприяючи формуванню сприятливого мікроклімату.

Критично важливою для підтримання належного повітряного середовища в тваринницьких приміщеннях є ефективна вентиляція. Застосовуються як природні, так і механічні системи. Природна вентиляція ґрунтується на природній конвекції повітря через вентиляційні канали та шахти, що дозволяє скорочувати енергетичні витрати, однак її ефективність варіативна та залежить від зовнішніх кліматичних факторів. Механічні системи використовують вентилятори для примусового обміну відпрацьованого повітря на свіже. Сучасні механічні вентиляційні комплекси часто інтегровані з автоматизованими системами управління та сенсорами, які відстежують ключові параметри, такі як температура, вологість та концентрація шкідливих домішок, гарантуючи безперервний моніторинг та динамічне регулювання параметрів внутрішнього середовища.

Пріоритетною технологією є рекуперація тепла для оптимізації енерговитрат у тваринницьких комплексах. Теплові рекуператори призначені для регенерації теплової енергії відпрацьованого повітря, яка потім використовується для попереднього нагріву припливного повітря. Цей підхід дозволяє істотно скоротити витрати на теплопостачання, особливо в холодні сезони. Вентиляційні системи з функцією рекуперації тепла гарантують безперервний повітрообмін, зберігаючи при цьому значну частку (до 80-90%)

теплової енергії, що витрачається на обігрів приміщень. Виділяють кілька основних видів рекуператорів: пластинчасті, роторні та теплові труби, кожен з яких має специфічні особливості та сфери застосування.

Одним з найпоширеніших типів завдяки їхній конструктивній простоті та високій надійності є пластинчасті рекуператори. Вони використовують теплообмінники з паралельними пластинами, через які проходять витяжне та припливне повітря, де відбувається теплообмін без безпосереднього змішування повітряних потоків. Роторні рекуператори, на відміну від пластинчастих, оснащені обертовим теплоакумуючим елементом, що забезпечує передачу тепла між потоками. Цей тип демонструє вищу ефективність при значних об'ємах повітря та характеризується підвищеним коефіцієнтом корисної дії. Теплові труби функціонують на основі принципу фазового переходу робочої рідини для транспортування тепла та є особливо ефективними в умовах суттєвих температурних градієнтів.

Тваринницькі господарства дедалі частіше впроваджують комплексні системи управління мікрокліматом, що об'єднують функції вентиляції, опалення та рекуперації теплової енергії. Ці інтегровані рішення кумулюють переваги кожного з компонентів, забезпечуючи цілісне регулювання параметрів внутрішнього середовища. Автоматизовані системи управління дозволяють оптимізувати функціонування всіх елементів, гарантуючи найвищий рівень енергоефективності та комфорту для тварин. Крім того, інтегровані комплекси можуть включати опціональні модулі, наприклад, для зволоження або очищення повітря від твердих частинок, що сприяє поліпшенню загальної якості повітряного середовища в приміщеннях.

2.4. Повітряно-тепловий режим ферми

Ефективна робота систем вентиляції та обігріву у свинарських приміщеннях базується на дотриманні зоотехнічних нормативів, які визначають оптимальні параметри мікроклімату для різних вікових та виробничих груп

тварин. Основним інженерним завданням є забезпечення рівноваги між тепловиділенням тварин, роботою опалювального обладнання та необхідною кратністю повітрообміну, що дозволяє підтримувати стабільні умови утримання протягом усього виробничого циклу.

Оптимальний тепловий режим диференціюється залежно від вікової групи та фізіологічного стану свиней. Згідно з нормативами проєктування, встановлено наступні температурні діапазони (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Нормативні параметри мікроклімату для різних статеві-вікових груп

Група тварин	Температура повітря, °C	Відносна вологість, %	Швидкість руху повітря (зима), м/с
Поросята-сисуні (зона лігва)	28–32	60–70	0,1–0,15
Поросята на дорощуванні	22–25	60–70	0,2
Відгодівельне поголів'я	18–22	65–75	0,3
Свиноматки (доросла група)	18–20	70–75	0,3
Хряки-плідники	16–18	70–75	0,2

Для поросят-сисунів у зоні лігва оптимальна температура становить 28–32 °C за відносної вологості 60–70% і швидкості руху повітря 0,1–0,15 м/с. Для поросят на дорощуванні температурний діапазон становить 22–25 °C, вологість 60–70% і швидкість повітря близько 0,2 м/с. Відгодівельне поголів'я утримується за температури 18–22 °C при вологості 65–75% і швидкості повітря до 0,3 м/с. Для дорослих свиноматок оптимальною є температура 18–20 °C, а для хряків-плідників 16–18 °C при аналогічних показниках вологості 70–75% і регламентованій швидкості руху повітря до 0,2–0,3 м/с.

Гігієнічні вимоги газового складу повітря передбачають постійний контроль та видалення шкідливих домішок до рівнів, що не перевищують гранично допустимі концентрації. Вміст вуглекислого газу (CO₂) не повинен перевищувати 0,15–0,20% за об'ємом, аміаку (NH₃) — 20 мг/м³, сірководню (H₂S) — 10 мг/м³, а запиленість повітря має утримуватися на рівні не вище 2–5 мг/м³. Перевищення цих показників негативно впливає на стан дихальної системи тварин, знижує імунітет та підвищує ризик захворювань.

Інженерна реалізація повітряно-теплого режиму передбачає

використання інтегрованих систем механічної вентиляції та локального обігріву. Механічна вентиляція забезпечує стабільний повітрообмін незалежно від зовнішніх погодних умов, а автоматизовані системи управління регулюють роботу вентиляторів відповідно до показників температури, вологості та концентрації газів. Для локального обігріву в зонах утримання поросят застосовуються інфрачервоні випромінювачі з термостатичним регулюванням, тоді як для загального обігріву можуть використовуватися електричні або газові теплогенератори, інтегровані в систему припливної вентиляції. Особливу увагу приділяють рівномірності розподілу повітряних потоків у приміщенні, що дозволяє уникнути утворення застійних зон або протягів. Правильне проектування повітропроводів забезпечує однорідність температурного поля та стабільні умови утримання тварин у всіх секціях свинарника.

Важливу роль у стабілізації мікроклімату відіграє система рекуперації теплоти, яка дозволяє використовувати енергію витяжного повітря для підігріву припливного потоку. Це зменшує тепловтрати, запобігає надходженню холодного повітря у зимовий період, мінімізує ризик протягів і переохолодження тварин, а також знижує енергоспоживання системи опалення на 60–80%. Таким чином, впровадження рекуперації є важливим елементом підвищення енергоефективності та стабільності мікрокліматичних умов у свинарських приміщеннях.

2.5. Проектування системи рекуперації повітря

Впровадження системи рекуперації повітря у свинарських приміщеннях є важливим елементом формування сучасного енергоефективного мікрокліматичного комплексу. Її основне призначення полягає у використанні теплової енергії витяжного повітря для попереднього підігріву припливного повітря, що надходить у приміщення. Такий підхід дозволяє одночасно забезпечити необхідний повітрообмін, стабільні параметри мікроклімату та суттєве зниження витрат енергії на опалення, особливо в холодний період року.

Технологічна схема системи рекуперації повітря свинарника базується на взаємодії декількох основних функціональних елементів, а саме: витяжної вентиляційної системи, теплообмінного блоку (рекуператора), системи припливної подачі повітря та автоматизованого блоку управління. Загальна структура організації повітряних потоків та їх взаємодія представлена на рисунку 2.1. Всі елементи системи працюють у єдиному технологічному циклі, що дозволяє забезпечити безперервне регулювання мікрокліматичних параметрів у приміщенні.

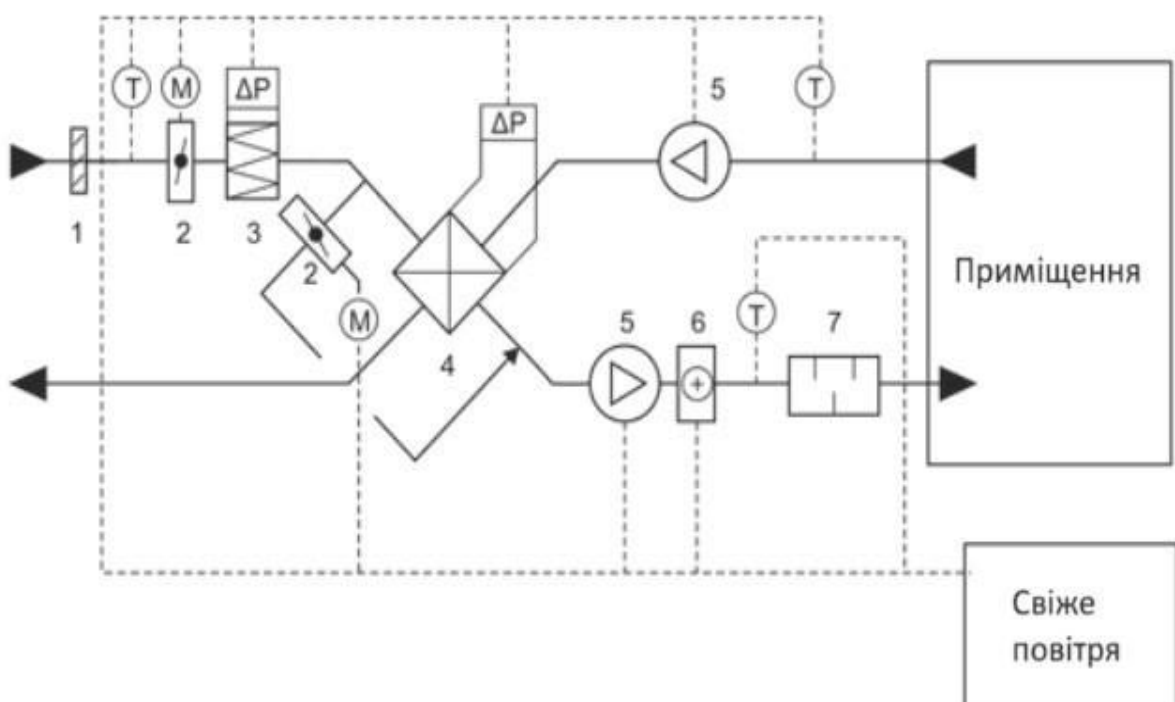

Рис. 2.1. Схематичне представлення технології рекуперації теплової енергії

Робота системи починається з витяжної вентиляції, яка забезпечує видалення відпрацьованого повітря з внутрішнього об'єму свинарника. Це повітря містить підвищену вологість, тепло та газоподібні продукти життєдіяльності тварин, тому його своєчасне та рівномірне видалення є критично важливим для підтримання санітарно-гігієнічних умов. Далі витяжний потік надходить до рекупераційного блоку, де відбувається процес теплопередачі. Основним елементом системи є пластинчастий рекуператор, у якому реалізується непрямий теплообмін між витяжним і припливним

потоками повітря без їх змішування. Завдяки великій площі теплообмінних поверхонь та високій теплопровідності матеріалів забезпечується ефективна передача теплової енергії від теплого внутрішнього повітря до холодного зовнішнього припливу. Після проходження через рекуператор охолоджене витяжне повітря виводиться назовні, а попередньо підігріте припливне повітря подається до виробничих зон.

Розподіл підготовленого повітря у приміщенні здійснюється через систему повітроводів і регульованих дифузорів, що дозволяє забезпечити рівномірність повітряного потоку та уникнути утворення зон переохолодження або протягів у місцях утримання тварин. Така організація повітрообміну є важливою умовою стабільності мікроклімату та зниження стресового навантаження на поголів'я. Автоматизація системи є невід'ємною складовою її функціонування. Керування здійснюється за допомогою мікропроцесорного контролера, який отримує інформацію від датчиків температури, відносної вологості та концентрації шкідливих газів. На основі цих даних система автоматично регулює інтенсивність роботи вентиляторів, продуктивність рекуператора та режим подачі повітря. Додатково передбачаються захисні функції, зокрема запобігання обмерзанню теплообмінника у зимовий період шляхом автоматичного перемикавання режимів роботи.

Отже, запропонована технологічна схема рекуперації повітря, забезпечує комплексне вирішення завдання підтримання мікроклімату свинарника. Вона дозволяє поєднати ефективну вентиляцію, енергозбереження та автоматизоване управління, що в результаті підвищує загальну ефективність функціонування тваринницького підприємства та зменшує експлуатаційні витрати.

2.6. Висновки за розділом

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що система вентиляції та рекуперації повітря у свинарському приміщенні є складним

багатофункціональним інженерним комплексом, який забезпечує одночасно вирішення завдань мікрокліматичного, енергетичного та санітарно-гігієнічного характеру. Її впровадження базується на необхідності підтримання стабільних параметрів внутрішнього середовища, що безпосередньо впливають на фізіологічний стан тварин, їхній ріст, продуктивність та загальну ефективність виробництва.

Основою функціонування такої системи є узгоджена робота декількох ключових елементів, до яких належать витяжна вентиляція, теплообмінний модуль (рекуператор), система подачі підготовленого повітря та автоматизований блок управління. У процесі роботи відпрацьоване повітря, яке містить надлишкову вологу та продукти життєдіяльності тварин, видаляється з приміщення через витяжні канали, після чого потрапляє до рекупераційного теплообмінника. Тут відбувається передача теплової енергії від вихідного теплого повітря до холодного припливного потоку, що надходить ззовні. Підігріте свіже повітря рівномірно розподіляється по приміщенню через систему повітроводів, що дозволяє уникнути утворення застійних зон та протягів. Завдяки використанню автоматизованої системи керування, яка базується на даних температурних, вологісних та газових датчиків, забезпечується постійний контроль і коригування роботи обладнання відповідно до фактичних умов утримання тварин.

Впровадження рекуператора тепла дозволяє значно підвищити енергоефективність виробництва за рахунок повторного використання теплової енергії, яка в іншому випадку втрачалася б разом із витяжним повітрям. Це забезпечує суттєве зниження витрат на опалення у холодний період року, стабілізацію температурного режиму та покращення загального мікроклімату в приміщенні.

РОЗДІЛ 3

ПРОЄКТУВАННЯ ВЕНТИЛЯЦІЙНО-РЕКУПЕРАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

3.1. Значення енергоефективних рішень

Впровадження систем рекуперації тепла у вентиляційних системах свинарських комплексів має першорядне значення для оптимізації енергоспоживання, забезпечення стабільного мікроклімату, мінімізації негативних викидів, зростання продуктивності поголів'я та досягнення екологічної стійкості. Такі підходи сприяють комплексному покращенню умов утримання тварин, підвищенню економічної ефективності виробництва, що, своєю чергою, підсилює конкурентоспроможність господарства та його стійкість до ринкових коливань.

Актуальність розроблення енергоефективних систем вентиляції з рекуперацією тепла у свинарстві зумовлена низкою вагомих чинників, що охоплюють як економічну доцільність, так і екологічну відповідальність сучасного аграрного сектору. Зокрема, сучасні свинарські підприємства стикаються зі значними енергетичними витратами, пов'язаними з підтриманням належних мікрокліматичних параметрів у приміщеннях утримання тварин. Зважаючи на потребу в постійному інтенсивному повітрообміні для гарантування здоров'я та високої продуктивності свиней, витрати на обігрів та вентиляцію становлять суттєве фінансове навантаження. Енергоощадні технології, зокрема системи теплообміну, забезпечують значне скорочення цих витрат.

Принцип рекуперації тепла у вентиляційних системах полягає у використанні внутрішнього теплового потенціалу, що генерується тваринами та функціонуючим обладнанням, для попереднього підігріву зовнішнього припливного повітря. Цей механізм дозволяє суттєво зменшити потребу в додаткових джерелах обігріву, що веде до скорочення витрат на енергоносії. В

контексті сталого зростання вартості енергоресурсів та глобальної орієнтації на ресурсозбереження, впровадження таких технологій стає невід'ємним елементом сучасного свиначства. Більш того, оптимізація енергоспоживання сприяє зменшенню емісій парникових газів, що має значний позитивний вплив на стан довкілля.

У галузі свиначства підтримання оптимального мікроклімату є критично важливим для забезпечення високого рівня здоров'я та продуктивності поголів'я. Неадекватна вентиляція спричиняє акумуляцію токсичних газів, зокрема аміаку та вуглекислого газу, що негативно впливає на респіраторну систему тварин і призводить до зниження їхньої продуктивності. Водночас надмірна і неконтрольована вентиляція без належного підігріву припливного повітря викликає значні тепловтрати та гіпотермію у тварин, що також згубно позначається на їхньому самопочутті та рості. Система з рекуперацією тепла забезпечує гармонійний баланс між ефективним повітрообміном та збереженням теплової енергії, створюючи оптимальні умови для тварин. Належне здоров'я поголів'я безпосередньо корелює з економічними показниками підприємства. Захворювання, спровоковані несприятливими умовами утримання, можуть призводити до суттєвих фінансових втрат через падіння продуктивності, витрати на лікування та зростання показників смертності. Застосування системи рекуперації тепла допомагає мінімізувати ці ризики, гарантуючи стабільний мікроклімат, який сприяє збереженню здоров'я та підвищенню продуктивності свиней. Це, своєю чергою, підвищує рентабельність виробництва, даючи змогу господарствам отримувати вищі прибутки за рахунок зниження енергетичних витрат та оптимізації ветеринарних послуг.

Впровадження енергоощадних технологій у свиначстві також підсилює загальну конкурентоспроможність підприємства. В контексті глобалізаційних процесів та посилення конкурентного тиску на ринку аграрної продукції, використання інноваційних технологій є визначальним чинником успіху. Господарства, які інтегрують системи вентиляції з рекуперацією тепла, не

тільки оптимізують свої операційні витрати, а й здатні забезпечити вищу якість продукції, що є вирішальним аспектом для експансії на нові ринки та приваблення інвестицій.

Крім економічних та екологічних дивідендів, не менш важливими є аспекти соціальної відповідальності та формування позитивного іміджу підприємства. Сучасний споживчий ринок дедалі більше орієнтується на продукцію, виготовлену з дотриманням принципів екологічної чистоти та етичних норм. Застосування енергоефективних технологій, зокрема рекуперації тепла, свідчить про відповідальне ставлення агровиробників до охорони довкілля та забезпечення належних умов утримання тварин. Це, своєю чергою, позитивно впливає на репутацію господарства та підвищує його привабливість для цільової аудиторії та потенційних партнерів.

Отже, розроблення та інтеграція енергоефективних систем вентиляції з рекуперацією тепла у свинарських комплексах є стратегічно важливим та безальтернативним кроком для забезпечення сталого розвитку галузі. Дане рішення не тільки мінімізує операційні витрати, пов'язані з енергоспоживанням, та збільшує рентабельність виробництва, але й активно сприяє підтриманню здоров'я тварин, поліпшенню якісних характеристик продукції та зниженню антропогенного впливу на довкілля. Застосування подібних інноваційних технологій дозволяє аграрним підприємствам посилювати свою конкурентоспроможність на ринку, відповідати актуальним стандартам якості та задовольняти запити споживачів, що є фундаментальною передумовою для їхнього успішного та стійкого функціонування в умовах сучасної економіки..

3.2. Вихідні параметри проєктування

Для проведення конструкторського розрахунку рекуператора та системи вентиляції необхідно чітко визначити цільові показники мікроклімату, які система має підтримувати в автоматичному режимі. Ці параметри базуються на фізіологічних особливостях кожної технологічної групи тварин та вимогах

нормативної документації (ВНТП-АПК-02.05). Узагальнені вихідні дані для розрахунку систем терморегуляції та повітрообміну представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Розрахункові параметри повітряного середовища приміщень

Технологічне приміщення	Оптимальний рівень відносної вологості, %	Температура внутрішня, t_b , °C	Допустима швидкість циркуляції повітря, v , м/с
Холості та умовно поросні свиноматки	60-70	18-20	0,2-0,3
Секція для молодняку (відділення дорощування)	60-70	22-25	0,2-0,3
Плідники (самці-виробники)	60-70	16-18	0,2-0,3
Свиноматки в період супоросності	60-70	18-20	0,2-0,3
Приміщення для опоросу (маточник)	60-70	18-20	0,2-0,3
Відділення інтенсивного відгодовування	60-70	18-22	0,2-0,3

Під час проєктування системи вентиляції та рекуперації повітря, окрім температурних параметрів, особливе значення мають показники, що безпосередньо впливають на вибір продуктивності вентиляційного обладнання та конструктивні характеристики теплообмінника. Одним із ключових параметрів є кратність повітрообміну (n , год⁻¹), яка визначає інтенсивність оновлення повітряного середовища в тваринницьких приміщеннях.

Для різних технологічних груп свиней встановлено такі нормативні значення: в маточниках і пологових відділеннях кратність повітрообміну становить 6–10 год⁻¹, що зумовлено підвищеною чутливістю поросят до якості повітря та необхідністю стабільного мікроклімату. У секціях дорощування та відгодівлі цей показник знаходиться в межах 4–6 год⁻¹, а для приміщень утримання кнурів і ремонтного молодняку — 4–5 год⁻¹, що відповідає їх фізіологічним потребам та меншій тепловій чутливості. Важливим технічним обмеженням є також акустичне навантаження, яке створюється вентиляційним обладнанням. Для недопущення шумового стресу у тварин рівень звукового

тиску не повинен перевищувати 70 дБ на відстані 1 метра від обладнання. Дотримання цього параметра є обов'язковим для збереження стабільної поведінки та продуктивності поголів'я.

Сучасні системи вентиляції та рекуперації повинні бути інтегровані з автоматизованими засобами управління на базі мікропроцесорних контролерів. Такі системи реалізують багатофакторний зворотний зв'язок за основними параметрами мікроклімату, включаючи температуру, вологість та концентрацію шкідливих газів, зокрема аміаку та діоксиду вуглецю. Це дозволяє забезпечити стабільність внутрішнього середовища без постійного втручання персоналу.

Окремо враховується кліматичне районування місця розташування ферми. Для розрахунку теплової потужності рекуператора за розрахункову зовнішню температуру приймається середня температура найбільш холодної п'ятиденки відповідного регіону згідно з ДСТУ-Н Б В.1.1-27:2010. Це дає можливість визначити максимальний температурний перепад, який повинна компенсувати система теплообміну, та забезпечити її ефективну роботу в найскладніших кліматичних умовах.

3.3. Енергетичний розрахунок вентиляції та теплового балансу

Даний розділ присвячений визначенню параметрів повітряного середовища та розрахунку теплової потужності, необхідної для стабільного підтримання нормативного мікроклімату у виробничих приміщеннях свиногомплексу. В основі розрахунку лежить послідовне визначення об'ємів технологічних секцій, які безпосередньо впливають на подальші значення повітрообміну та тепловтрат.

Першим етапом виконується встановлення геометричних та технологічних об'ємів приміщень, оскільки саме цей параметр формує базову величину для всіх подальших інженерних розрахунків системи вентиляції. Для маточника враховується розміщення як свиноматок, так і поросят, тому

загальний об'єм визначається сумарно за формулою, що відображає необхідний простір для забезпечення нормативних умов утримання:

$$V_{\text{мат}} = ((250 \text{ (поросят)} \cdot 0,5) + 250 \text{ (свиноматок)} \cdot 5)) = 1375 \text{ м}^3$$

У подальшому аналогічний підхід застосовується до інших виробничих секцій, при цьому враховується щільність посадки тварин та їх технологічне призначення, що дозволяє отримати обґрунтовані значення об'ємів. Так, для секції дорошування об'єм визначається як:

$$V_{\text{дор}} = 600 \cdot 1 = 600 \text{ м}^3$$

що відповідає нормативним вимогам утримання молодняку.

У свою чергу, для секції порослих маток об'єм приймається згідно з розрахунковою схемою господарства і становить:

$$V_{\text{пор}} = 1000 \text{ м}^3$$

що дозволяє врахувати специфіку утримання даної групи тварин у період вагітності.

Для секції холостих маток розрахунок виконується з урахуванням технологічної щільності утримання, в результаті чого отримуємо:

$$V_{\text{хол}} = 150 \cdot 5 = 750 \text{ м}^3$$

що забезпечує необхідний просторовий резерв для стабільного мікроклімату.

Окремо враховується ремонтний молодняк, для якого приймається нормативний об'єм утримання:

$$V_{\text{рем}} = 300 \text{ м}^3$$

Для хрячників об'єм визначається як:

$$V_{\text{хр}} = 50 \cdot 5 = 250 \text{ м}^3$$

Для відгодівельного поголів'я об'єм визначається виходячи з підвищеної щільності розміщення, тому розрахунок має вигляд:

$$V_{\text{відг}} = 600 \cdot 2 = 1200 \text{ м}^3$$

що забезпечує достатній повітряний простір для інтенсивного росту тварин. Після визначення об'ємів приміщень наступним кроком є встановлення необхідної кратності повітрообміну. Вона залежить від фізіологічної чутливості

тварин та інтенсивності виділення тепла, вологи й газів у кожній технологічній групі. Таким чином формується потреба у відповідному обсязі припливно-втяжного повітря, що забезпечує стабільність внутрішнього середовища.

Необхідний повітрообмін визначається за загальною залежністю:

$$Q=n \cdot V \cdot k \quad (3.1)$$

Де n — кратність повітрообміну (год^{-1});

V — об'єм приміщення;

k — поправочний коефіцієнт, який у даному розрахунку приймається рівним 1 для спрощеної моделі балансу.

Далі розрахунок виконується послідовно для кожної технологічної секції з урахуванням нормативної кратності повітрообміну, яка приймається залежно від призначення приміщення:

Для секції порослих свиноматок, враховуючи аналогічні вимоги до якості повітряного середовища, також приймається кратність повітрообміну $n=6$, а розрахунок має вигляд:

$$Q = 1000 \cdot 6 = 6000 \text{ м}^3/\text{год}$$

Для маточника, де необхідно підтримувати найбільш стабільний повітряно-тепловий режим, приймається кратність повітрообміну $= 8n=8$. Тоді необхідна продуктивність вентиляції становить:

$$Q = 1375 \cdot 8 = 11000 \text{ м}^3/\text{год}$$

Для секції дорощування молодняку приймається кратність повітрообміну $n=5$, що забезпечує достатню інтенсивність оновлення повітря без надмірних тепловтрат. У результаті отримуємо:

$$Q = 600 \cdot 5 = 3000 \text{ м}^3$$

У секції відгодівлі основним завданням вентиляції є видалення надлишкового тепла та продуктів життєдіяльності тварин, тому при $n=5$ необхідна продуктивність системи становить:

$$Q = 1200 \cdot 5 = 6000 \text{ м}^3$$

У приміщенні для кнурів-плідників при кратності повітрообміну $n=6$ продуктивність вентиляційної системи складає:

$$Q = 250 \cdot 6 = 1500 \text{ м}^3/\text{год}$$

У приміщенні для холостих свиноматок необхідний повітрообмін визначається при кратності $n = 6$, тому продуктивність вентиляції складає:

$$Q = 750 \cdot 6 = 4500 \text{ м}^3/\text{год}$$

Для ремонтного молодняку приймається аналогічна кратність повітрообміну, а необхідна витрата повітря визначається як:

$$Q = 300 \cdot 5 = 1500 \text{ м}^3/\text{год}$$

На основі отриманих значень виконується узагальнення повітряного балансу комплексу, що дозволяє визначити загальну продуктивність вентиляційної системи:

$$Q_{\text{сум}} = 11000 + 3000 + 4500 + 6000 + 6000 + 1500 + 1500 = 33500 \text{ м}^3/\text{год}$$

Наступним етапом є визначення теплових втрат, які формуються внаслідок різниці температур між внутрішнім і зовнішнім середовищем, а також теплопередачі через огорожувальні конструкції. Для спрощеної інженерної моделі використовується залежність:

$$Q_t = V \cdot \Delta T \cdot K \quad (3.2)$$

Де ΔT — температурний напір між внутрішнім та зовнішнім повітрям. Для умов розрахунку приймається: $\Delta T = 20 - (-5) = 25^\circ\text{C}$;

K — коефіцієнт теплопередачі ($K=1$).

Далі теплові втрати визначаються окремо для кожної технологічної секції з урахуванням її об'єму:

У відгодівельному приміщенні через значний внутрішній об'єм та інтенсивний повітрообмін тепловтрати мають одне з найбільших значень і визначаються як:

$$Q_t = 1200 \times 25 \times 1 = 30000 \text{ ккал/год}$$

У маточнику, де необхідно забезпечити найбільш стабільний температурний режим для свиноматок і поросят, тепловтрати визначаються залежністю:

$$Q_t = 1375 \times 25 \times 1 = 34375 \text{ ккал/год}$$

У приміщенні для холостих свиноматок розрахунок тепловтрат виконується аналогічним способом, у результаті чого отримуємо:

$$Q_t = 750 \times 25 \times 1 = 18750 \text{ ккал/год}$$

Для секції дорощування молодняку, враховуючи менший внутрішній об'єм приміщення, тепла потужність, необхідна для компенсації тепловтрат, становить:

$$Q_t = 600 \times 25 \times 1 = 15000 \text{ ккал/год}$$

Для ремонтного молодняку необхідна тепла потужність становить:

$$Q_t = 300 \times 25 \times 1 = 7500 \text{ ккал/год}$$

У хрячнику, де внутрішній об'єм є найменшим серед технологічних секцій, тепловтрати визначаються за формулою:

$$Q_t = 250 \times 25 \times 1 = 6250 \text{ ккал/год}$$

Для секції поросних свиноматок, де необхідно підтримувати стабільний мікроклімат без різких температурних коливань, тепловтрати складають:

$$Q_t = 1000 \times 25 \times 1 = 25000 \text{ ккал/год}$$

Узагальнення теплових втрат по комплексу дає можливість оцінити загальне енергетичне навантаження системи опалення:

$$Q_{t. \text{ сум}} = 34375 + 15000 + 18750 + 25000 + 30000 + 7500 + 6250 = 136875 \text{ ккал/год}$$

Отримані результати розрахунків свідчать про те, що для забезпечення нормативних параметрів мікроклімату у всіх виробничих секціях свинокомплексу необхідно забезпечити сумарний повітрообмін на рівні 33500 м³/год. Такий обсяг вентиляції дозволяє підтримувати допустимі показники температури, вологості та газового складу повітря відповідно до технологічних вимог утримання тварин. Проведений теплотехнічний розрахунок показав, що сумарні тепловтрати приміщень при розрахунковій зовнішній температурі -5°C становлять $Q_{t. \text{ сум}} = 136875 \text{ ккал/год.}$, що у перерахунку на електричну потужність еквівалентно приблизно 159,2 кВт. Отримані значення характеризують необхідне теплове навантаження, яке повинна компенсувати система опалення для підтримання стабільного повітряно-теплогового режиму у зимовий період експлуатації.

Аналіз результатів підтверджує доцільність впровадження системи рекуперації теплоти у вентиляційному комплексі свиноферми. Використання рекуператора дозволяє частково повертати теплову енергію витяжного повітря та використовувати її для попереднього нагріву припливних повітряних мас, що суттєво знижує енергетичні витрати на обігрів приміщень і підвищує загальну енергоефективність технологічної системи.

3.4. Висновки за розділом

У даному розділі було проведено комплексний енергетичний аналіз системи вентиляції та обігріву свинокомплексу, що дозволило визначити основні параметри мікроклімату та сформувати технічну основу для подальшого проєктування системи рекуперації теплоти. Виконані розрахунки дали змогу оцінити необхідні обсяги повітрообміну, визначити теплове навантаження на приміщення та проаналізувати енергетичну ефективність майбутньої системи.

У процесі розрахунку встановлено, що для забезпечення нормативних санітарно-гігієнічних умов утримання тварин сумарна продуктивність вентиляційної системи повинна становити 33500 м³/год. Такий обсяг повітрообміну забезпечує своєчасне видалення надлишкової вологи, теплоти та шкідливих газових домішок із приміщень свинарника. Найбільше навантаження на систему вентиляції припадає на маточник, оскільки саме в цій секції необхідно підтримувати найбільш стабільний мікроклімат для свиноматок і поросят. Для маточника необхідна продуктивність вентиляції складає 11000 м³/год. Паралельно з визначенням параметрів повітрообміну було виконано теплотехнічний розрахунок приміщень, який дозволив оцінити необхідну потужність системи опалення в холодний період року. При розрахунковій зовнішній температурі -5°C сумарні тепловтрати свинокомплексу становлять 136875 ккал/год., що відповідає приблизно 159,2 кВт. Отримані результати свідчать про значне енергетичне навантаження

на систему обігріву, особливо у зимовий період експлуатації. Саме тому використання енергоощадних технологій у системі вентиляції є необхідною умовою забезпечення економічної ефективності роботи свиногомплексу. Розраховані значення повітрообміну та тепловтрат є базовими вихідними даними для подальшого конструкторського проектування системи рекуперації теплоти. На їх основі здійснюється підбір вентиляційного обладнання, визначення параметрів повітропроводів та розрахунок площі теплообмінної поверхні рекуператора.

Проведений аналіз також підтверджує доцільність використання рекуперації теплоти у системі мікроклімату свинарника. Завдяки повторному використанню теплоти витяжного повітря можливо компенсувати до 60–70% теплових втрат, що дозволить суттєво знизити витрати на опалення, стабілізувати температурний режим у приміщеннях та підвищити загальну енергоефективність функціонування свиногомплексу.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Нормативне забезпечення безпечної експлуатації систем мікроклімату

Забезпечення безпечних умов праці при експлуатації систем мікроклімату на свинофермах регламентується чинними державними нормативно-правовими актами, серед яких ключове значення мають НПАОП 01.0-1.01-08 «Правила охорони праці у тваринництві. Свинарство», а також вимоги ДСТУ EN 60204-1 щодо безпеки електрообладнання машин. Дані документи визначають базові принципи організації безпечної роботи персоналу, експлуатації технічних систем та контролю виробничого середовища.

Особливу увагу при проектуванні та експлуатації систем вентиляції, рекуперації та обігріву необхідно приділяти питанням електробезпеки, оскільки обладнання функціонує в умовах підвищеної вологості та наявності агресивних газових домішок, зокрема аміаку (NH_3) та сірководню (H_2S). Такі умови прискорюють корозійні процеси та підвищують ризик пошкодження електротехнічних елементів, що вимагає підвищених заходів захисту. У зв'язку з цим усе електрообладнання систем мікроклімату, включаючи двигуни вентиляторів, датчики та контролери, повинно мати ступінь захисту не нижче IP54. Металеві конструкції рекуператорів, повітроводів і нагрівальних елементів підлягають обов'язковому заземленню відповідно до вимог ПУЕ, що забезпечує захист від ураження електричним струмом та зменшує ризики аварійних ситуацій. Додатково електричні кола мають бути оснащені пристроями захисного вимкнення та автоматичними вимикачами, що дозволяє запобігти коротким замиканням і перегріву проводки.

Окремим напрямом забезпечення безпеки є правильна експлуатація теплогенеруючого обладнання, яке інтегрується в систему рекуперації повітря.

У випадку використання газових установок обов'язковою є наявність автоматичних систем контролю полум'я та механізмів припинення подачі палива при його згасанні або порушенні тяги. При цьому система вентиляції повинна гарантувати своєчасне видалення продуктів згоряння, виключаючи їх накопичення у приміщенні. Для електричних калориферів обов'язковою є наявність дубльованих систем термостатування — робочого та аварійного рівнів захисту, що унеможливорює перегрів у разі зупинки повітряного потоку. Це є важливим елементом пожежної безпеки та стабільної роботи всієї системи мікроклімату.

Сучасні автоматизовані системи управління відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки, оскільки дозволяють здійснювати безперервний моніторинг параметрів повітряного середовища. У разі перевищення гранично допустимих концентрацій шкідливих газів або критичних змін температури система активує світлову та звукову сигналізацію, інформуючи персонал про необхідність оперативного втручання. Крім того, у разі аварійного відключення електроенергії передбачається автоматичне переведення системи у безпечний режим із відкриттям клапанів природної вентиляції, що дозволяє запобігти накопиченню шкідливих газів і забезпечити безпеку тварин. Важливим елементом також є контроль доступу до обслуговування обладнання. Роботи на висотних елементах вентиляційної системи та всередині рекуператорів повинні виконуватися лише після повного знеструмлення обладнання із застосуванням сертифікованих засобів підйому та індивідуального захисту.

Окремо слід відзначити значення підготовки персоналу, оскільки до роботи з автоматизованими системами мікроклімату допускаються лише працівники, які пройшли відповідні інструктажі з охорони праці, пожежної безпеки та ознайомлені з алгоритмами дій у разі аварійних ситуацій. Регулярна перевірка працездатності датчиків та систем контролю, яка проводиться не рідше одного разу на квартал, є обов'язковою умовою безпечної експлуатації комплексу

4.2. Організація безпеки при аварійних режимах роботи

Забезпечення безперебійної та безпечної роботи систем мікроклімату у свинарнику є критично важливим, оскільки будь-які відхилення в роботі вентиляції, рекуперації або системи обігріву можуть швидко призвести до погіршення умов утримання тварин і створити небезпеку як для поголів'я, так і для обслуговуючого персоналу. У зв'язку з цим організація безпеки при аварійних режимах та технічному обслуговуванні базується на чітко регламентованих процедурах, резервуванні систем та дотриманні санітарно-технічних вимог.

Аварійні ситуації, такі як раптова зупинка вентиляційного обладнання, відключення електроживлення або відмова системи обігріву, становлять особливу небезпеку через швидке накопичення шкідливих газів (аміак, сірководень, вуглекислий газ) та можливий розвиток теплового або холодового стресу у тварин. Для мінімізації таких ризиків передбачається впровадження систем резервного живлення, зокрема дизель-генераторів, які забезпечують функціонування критично важливих елементів автоматизованої системи керування мікрокліматом та підтримання мінімально необхідного повітрообміну. Паралельно з цим важливе значення має система аварійного оповіщення, яка повинна функціонувати незалежно від основної електромережі. Вона забезпечує своєчасне інформування персоналу про перевищення допустимих параметрів температури, вологості або концентрації шкідливих газів, що дозволяє оперативно приймати рішення щодо стабілізації ситуації. Додатково у конструкції припливно-витяжних систем передбачаються механічні або гравітаційні клапани самовідкриття, які активуються у разі зникнення електроживлення, забезпечуючи природну вентиляцію приміщень.

Окремим блоком організації безпеки є технічне обслуговування обладнання, яке виконується відповідно до затвердженого графіка планово-попереджувальних робіт. Враховуючи роботу рекуператорів та вентиляційного

обладнання в агресивному середовищі з підвищеною вологістю та наявністю аміаку, технічне обслуговування повинно бути системним і регулярним, оскільки накопичення забруднень може призводити до зниження ефективності теплообміну та перегріву електродвигунів. Під час виконання ремонтних і профілактичних робіт особлива увага приділяється використанню засобів індивідуального захисту. Зокрема, працівники повинні застосовувати респіратори класу FFP2 або FFP3 для захисту органів дихання від пилу та аерозолів дезінфекційних засобів, захисні окуляри та рукавиці при роботі з хімічними реагентами, а також спеціальний робочий одяг із захисними властивостями, що запобігає впливу вологи та забруднень.

Важливим аспектом безпеки є також санітарно-гігієнічний контроль стану обладнання та приміщень. Накопичення пилу, органічних відкладень і біологічних забруднень у вентиляційних каналах або на поверхнях теплообмінника може призводити до порушення повітрообміну та зниження ефективності роботи системи, а також створювати додаткові ризики для здоров'я тварин і персоналу. У зв'язку з цим передбачається регулярна дезінфекція обладнання із застосуванням засобів, що не викликають корозійного впливу на металеві та полімерні елементи рекуператора. Ергономічна організація робочих місць також є складовою безпеки, оскільки елементи керування, люки доступу та точки обслуговування повинні бути розташовані з урахуванням зручності доступу та мінімізації фізичного навантаження на працівників. Це дозволяє знизити ризик виробничого травматизму під час виконання регламентних або аварійних робіт.

Окремо слід відзначити значення взаємодії підприємства з наглядовими органами. Ведення обов'язкової документації, зокрема журналів інструктажів з охорони праці та технічного стану систем вентиляції, а також своєчасне проходження медичних оглядів персоналом, забезпечує належний рівень контролю за безпекою праці та підтверджує відповідність підприємства вимогам чинного законодавства у сфері охорони праці

4.3. Висновки за розділом

За результатами аналізу умов праці та розробки комплексу заходів безпеки при експлуатації проєктованої системи мікроклімату встановлено, що забезпечення безпечного функціонування свинарського комплексу можливе лише за умови інтеграції технічних, організаційних та санітарно-гігієнічних рішень. Такий підхід дозволяє сформувати багаторівневу систему захисту, спрямовану як на персонал, так і на тварин.

Комплексна безпека досягається шляхом поєднання автоматизованих систем контролю параметрів повітряного середовища, зокрема концентрацій аміаку (NH_3) та вуглекислого газу (CO_2), із технічними рішеннями підвищеної надійності, такими як вибухозахищене виконання електродвигунів, резервування вентиляційних систем та використання обладнання з відповідним класом електрозахисту. Це дозволяє значно зменшити ймовірність виникнення аварійних ситуацій, пов'язаних із відмовою обладнання або порушенням мікрокліматичних параметрів.

Таким чином, реалізація запропонованих заходів забезпечує стабільне та безпечне функціонування свинарського комплексу, створює належні умови для праці персоналу, підтримує високий рівень добробуту тварин і в результаті сприяє підвищенню загальної економічної ефективності та стійкості виробництва.

РОЗДІЛ 5

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ УСТАНОВКИ

Першим етапом економічного аналізу є визначення кількості теплової енергії, яку потенційно можна повернути за рахунок роботи рекупераційної установки. Для цього розглядається різниця температур між внутрішнім та зовнішнім повітрям, яка безпосередньо визначає рівень теплових втрат у системі вентиляції.

Різниця температур визначається як:

$$\Delta T = t_{вн} - t_{зовн} \quad (5.1)$$

Підставляючи прийняті розрахункові значення температур, отримуємо:

$$\Delta T = 20 - (-5) = 25 \text{ }^{\circ}\text{C}$$

Далі визначається загальна теплова потужність, яка втрачається з вентиляційним повітрям у випадку відсутності рекуперації. Цей показник характеризує повний енергетичний потенціал системи, який може бути частково повернений у технологічний процес.

Теплові втрати визначаються за залежністю:

$$Q_{\text{без.рек}} = V \cdot \Delta T \cdot K \quad (5.2)$$

Де V — сумарний об'єм вентиляційного повітря;

ΔT — температурний напір;

K — коефіцієнт теплопередачі.

Після підстановки вихідних даних отримуємо:

$$Q_{\text{без.рек}} = 33500 \cdot 25 \cdot 1 = 837500 \text{ ккал/год}$$

Наступним кроком є визначення кількості теплової енергії, яку реально можна повернути завдяки роботі рекуператора. Для цього враховується середній коефіцієнт корисної дії теплообмінника:

$$Q_{\text{екон}} = Q_{\text{без.рек}} \cdot (1 - \eta) \quad (5.3)$$

Де $\eta = 0,7$ — ефективність рекуперації.

$$Q_{\text{екон}} = 837500 \cdot (1 - 0,7) = 251250 \text{ ккал/год}$$

Для подальшої економічної інтерпретації виконується переведення отриманого теплового потоку в електричний еквівалент. Це дозволяє оцінити енергію у звичних для енергетичного обліку одиницях:

$$Q_{\text{кВт}} = Q_{\text{екон}}/860,$$

$$Q_{\text{кВт}} = 251250/860 \approx 292 \text{ кВт}$$

Таким чином, система рекуперації дозволяє компенсувати значну частину енергетичних витрат на опалення приміщень.

Годинна економія теплової енергії визначається за формулою:

$$Q_{\text{год}} = 837500 - 25250 = 586250 \text{ ккал/год}$$

Отримане значення характеризує кількість теплової енергії, яку вдається зберегти щогодини завдяки використанню рекупераційної системи. Даний показник є основою для подальшої оцінки економічного ефекту та визначення рівня зниження експлуатаційних витрат на опалення виробничих приміщень.

Для подальшого проведення фінансових розрахунків необхідно перевести отриману теплову енергію у більш універсальний енергетичний еквівалент — кВт·год. Це дозволяє виконати коректний розрахунок вартості заощадженої енергії відповідно до діючих тарифів на енергоносії.

Перерахунок виконується із використанням коефіцієнта:

$$1 \text{ ккал} = 0,001163 \text{ кВт}$$

Тоді еквівалентна енергетична економія становитиме:

$$Q_{\text{екв}} = 586250 \cdot 0,001163 \approx 681,8 \text{ кВт·год}$$

Таким чином, застосування системи рекуперації теплоти дозволяє забезпечити значне скорочення споживання енергетичних ресурсів. Отриманий показник у 681,8 кВт·год відображає потенційний обсяг енергії, який може бути повторно використаний у системі мікроклімату свинарського комплексу протягом однієї години роботи обладнання.

Далі визначається добова та сезонна економія енергії. Добова економія становить:

$$E_{\text{доб}} = Q_{\text{екв}} \cdot 24 = 682 \cdot 24 = 16368 \text{ кВт}$$

А за опалювальний сезон тривалістю 365 діб:

$$E_{\text{сез}} = 16368 \cdot 365 = 5973320 \text{ кВт/р}$$

Економічна ефективність проєкту безпосередньо залежить від обсягу первинних інвестицій та подальших експлуатаційних витрат. Капітальні витрати на закупівлю, монтаж та налаштування системи рекуперації приймаються на рівні:

$$K_{\text{інв}} = 3500000 \text{ грн}$$

Окрім початкових інвестицій, необхідно врахувати щорічні витрати на обслуговування системи, які включають амортизаційні відрахування, технічне обслуговування та оплату праці обслуговуючого персоналу.

Амортизаційні витрати (при терміні експлуатації 10 років) становлять:

$$A = 500000/10 = 50000 \text{ грн/рік}$$

Витрати на технічне обслуговування:

$$C_{\text{ТО}} = 50000 \text{ грн/рік}$$

Фонд оплати праці персоналу, що обслуговує систему:

$$F_{\text{ОП}} = 20000 \text{ грн.} \cdot 12\text{м} = 240000 \text{ грн/рік}$$

Сумарні експлуатаційні витрати становлять:

$$C_{\text{заг}} = 340000 \text{ грн/рік}$$

Грошова економія від впровадження рекуператора визначається шляхом множення зекономленої електроенергії на її ринкову вартість:

$$T_{\text{ок}} = K_{\text{інв}}/P_{\text{чист}} \quad (5.6)$$

$$T_{\text{ок}} = 3500000/145833 \approx 2,4 \text{ роки}$$

Отримані результати свідчать про високу економічну ефективність впровадження системи рекуперації теплоти у свинарському комплексі. За рахунок значного обсягу поверненої теплової енергії забезпечується суттєве зниження витрат на опалення, що формує стабільний щорічний економічний ефект. Розрахований термін окупності становить приблизно 2,4 роки, що є дуже високим показником для інвестиційних проєктів у аграрному секторі та підтверджує доцільність впровадження запропонованого технічного рішення.

ВИСНОВКИ

Отже технологічна архітектура системи рекуперації повітряного середовища у свинарському комплексі охоплює функціонування витяжної вентиляції, теплоутилізатора, системи подачі зовнішнього повітря та автоматизованого регулювання. Даний комплекс забезпечує ефективне відновлення теплової енергії з відпрацьованого повітря з метою попереднього нагрівання припливного потоку. Це сприяє підтриманню оптимальних мікрокліматичних параметрів у приміщенні, мінімізації операційних витрат на опалення та підвищенню загальної енергоефективності аграрного підприємства. Впровадження цієї системи дозволяє свинарському господарству функціонувати з підвищеною економічною доцільністю та екологічною відповідальністю, гарантуючи комфортні умови для утримання тварин і стимулюючи зростання виробничої продуктивності.

Основні енергетичні показники системи вентиляції та підігріву повітря були визначені на основі розрахунку об'ємів приміщень, кратності повітрообміну та чинних нормативних вимог до мікроклімату. Згідно з отриманими результатами, сумарна продуктивність вентиляційної системи для всіх секцій свинарника становить 33500 м³/год, а загальні тепловтрати на підігрів припливного повітря — 136875 ккал/год. Ці розрахункові дані стали основою для підбору відповідного обладнання та проведення подальшої економічної оцінки проєкту, яка підтвердила його ефективність і доцільність із терміном окупності 2,4 року.

Окрему увагу приділено питанням охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях під час експлуатації систем створення мікроклімату, що передбачає впровадження комплексу технічних, організаційних і санітарно-гігієнічних заходів. Дотримання встановлених норм, забезпечення належних умов праці персоналу, використання сучасних систем автоматизації та моніторингу, а також регулярне навчання працівників сприяють стабільній та безпечній роботі підприємства, зменшенню ризиків травматизму й професійних захворювань і водночас покращують умови утримання тварин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук, В.Г. Системи вентиляції та мікроклімату у свинарниках. Київ: Урожай, 2016. 320 с.
2. Баєва, Л.П., та Пашковський, О.В. Технологічні аспекти вентиляції у тваринництві. Харків: Світ, 2018. 285 с.
3. Величко, І.І. Енергозбереження у свинарстві. Київ: Агропром, 2015. 240 с.
4. Гаврилюк, П.П. Основи проектування систем вентиляції на свинарських фермах. Львів: Політехніка, 2017. 300 с.
5. Денисенко, О.О., та Мельник, А.В. Вентиляційні системи у тваринництві. Вінниця: Друк, 2019. 290 с.
6. Єрмаков, Ю.С. Вентиляційне обладнання для свинарських ферм. Київ: Аграрна наука, 2020. 350 с.
7. Жуков, М.В. Енергоефективні рішення у свинарстві. Дніпро: Дніпропрес, 2018. 270 с.
8. Зінченко, В.В. Технології підтримки мікроклімату в свинарських господарствах. Запоріжжя: Видавництво ЗНУ, 2019. 310 с.
9. Коваленко, П.П. Системи обігріву та вентиляції у свинарських приміщеннях. Київ: Видавничий дім "КМ Академія", 2016. 330 с.
10. Лебедев, О.О. Сучасні підходи до вентиляції у тваринництві. Одеса: Південний друк, 2017. 280 с.
11. Мазур, І.І. Системи вентиляції на свинофермах: проектування та експлуатація. Львів: Видавництво ЛНУ, 2018. 340 с.
12. Назаренко, О.М. Технології вентиляції у свинарських комплексах. Харків: Харківський національний аграрний університет, 2019. 315 с.
13. Овчаренко, С.С. Мікроклімат у свинарниках. Київ: Наукова думка, 2020. 295 с.
14. Петров, В.В. Проектування систем вентиляції у тваринництві. Луцьк: Волинська друкарня, 2017. 325 с.
15. Романенко, Ю.П. Енергоефективні системи вентиляції у свинарських

приміщеннях. Миколаїв: Чорноморський видавничий дім, 2018. 310 с.

16. Сидоренко, М.М. Системи вентиляції для тваринницьких комплексів. Київ: Либідь, 2019. 320 с.

17. Ткаченко, П.В. Основи вентиляції на свинарських фермах. Київ: Кондор, 2018. 305 с.

18. Федоренко, О.В. Технології утримання свиней з ефективними системами вентиляції. Харків: Видавництво ХНАУ, 2020. 280 с.

19. Чернявський, В.М. Вентиляція та мікроклімат у свинарських господарствах. Київ: Урожай, 2017. 315 с.